

VAI TRÒ CỦA NHÀ NƯỚC TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM

TẶNG THỊ THU TRANG*

Kinh tế thị trường, Nhà nước pháp quyền và xã hội dân chủ đã được tập trung xây dựng để trở thành ba trụ cột chính cho sự phát triển, cất cánh của Việt Nam. Mối quan hệ giữa ba trụ cột này được giải quyết hài hòa nhằm giảm thiểu mâu thuẫn lẫn nhau. Ở Việt Nam hiện nay, Nhà nước quản lý vĩ mô nền kinh tế thị trường nhưng thực tiễn vẫn có những doanh nghiệp khu vực nhà nước làm ăn thua kém hơn doanh nghiệp khu vực tư nhân. Dựa vào cơ sở này, các thế lực phản động, cơ hội chính trị đã phủ nhận vai trò của Nhà nước và đẩy mạnh hoạt động chống phá đường lối đổi mới kinh tế của Đảng, Nhà nước. Bài viết luận giải, phân tích và phản bác các quan điểm sai trái của các thế lực phản động, cơ hội chính trị về vai trò của Nhà nước trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam.

Từ khóa: Kinh tế thị trường; vai trò của Nhà nước; định hướng xã hội chủ nghĩa.

The market economy, the rule of law, and the democratic society are focused on and considered three main pillars for the development and take-off of Viet Nam. A harmony among these three pillars is maintained to minimize mutual conflicts. The State of Viet Nam plays a role of macro management of the market economy. Many state-owned enterprises have been found less profitable than their private competitors. Reactionary forces and political opportunists used this fact to denied the role of the state and stepped up activities against the Party and state's guidelines for economic reform. The paper argued, analyzed and refuted the wrong views of reactionary forces and political opportunities on the role of the state in the socialist-oriented market economy in Viet Nam.

Keywords: Market economy; role of the State; socialist oriented.

NGÀY NHẬN: 29/4/2023

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 21/5/2023

NGÀY DUYỆT: 16/6/2023

1. Đặt vấn đề

Kinh tế thị trường (KTTT), Nhà nước, xã hội dân chủ là ba thực thể tồn tại một cách khách quan trong bất kỳ quốc gia nào. Sự cân bằng và hài hòa giữa ba thực thể này là vô cùng quan trọng. Bất kỳ một sự thiên lệch nào cũng có khả năng gây ra trục trặc. Khi Nhà nước đòi làm tất cả (như trong thời kỳ kinh tế cơ chế hóa tập trung) sẽ dẫn đến kết

cục kinh tế sụp đổ và các giá trị xã hội bị tàn phá do giả dối và bệnh thành tích tràn lan. Nếu vai trò của thị trường được đẩy lên quá cao sẽ dẫn đến một nền chính trị tiền bạc, các chính trị gia tranh cãi với nhau để tranh giành quyền lực, cơ chế thị trường đề cao giá

* TS, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

trị của đồng tiền, do đó, tác động tiêu cực đến các lĩnh vực văn hóa, giáo dục, đạo đức của xã hội. Các vấn đề xã hội, trong đó có các tệ nạn xã hội gia tăng và tác động xấu đến thế hệ trẻ, với những hành vi sai lệch chuẩn mực đạo đức, chuẩn mực xã hội, như: tệ nạn ma túy, cờ bạc, mại dâm, sẽ dẫn tới lối sống xa đọa, buông thả,... Một môi trường mà ở đó xã hội dân chủ (xét dưới góc độ đề cao tự do cá nhân) được đặt cao hơn hai trụ cột còn lại thì sẽ gây ra dân chủ cực đoan loạn lạc, tự do vô chính phủ, vượt ra ngoài khuôn khổ của *Hiến pháp* và pháp luật, dễ dẫn đến những hành vi nổi loạn, vi phạm pháp luật, lấy lệ làng để thay cho kỷ cương, phép nước, thậm chí, có một số người lợi dụng chủ trương dân chủ, núp bóng dân chủ công khai chống lại Đảng, Nhà nước, xúi giục, kích động, tung tin gây khó khăn cho Đảng, Nhà nước. Nếu như xu hướng dân chủ cực đoan gây ra tình trạng rối loạn vô chính phủ cho xã hội thì xu hướng dân chủ hình thức sẽ làm cho Nhân dân mất lòng tin đối với sự lãnh đạo của Đảng và sự quản lý của Nhà nước, ví như, việc trưng cầu ý kiến Nhân dân, thăm dò dư luận xã hội là cần thiết, nhưng cần phải có biện pháp xử lý, giải quyết ngay những kiến nghị hợp lý, chính đáng, nếu để kéo dài sẽ sa vào tình trạng dân chủ hình thức.

2. Những luận điệu sai trái, xuyên tạc về vai trò của Nhà nước trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa

KTTT, Nhà nước, xã hội dân chủ, ba trụ cột này có ý nghĩa quan trọng và tác động qua lại lẫn nhau. Khu vực thị trường hay các doanh nghiệp (DN) có nhiệm vụ chính tạo ra của cải cho xã hội; Nhà nước đóng vai trò sửa chữa các khuyết tật của thị trường, tái phân phối một phần của cải để bảo đảm công bằng, hiệu quả và sự tiến triển cho toàn xã hội. Xã hội dân chủ cởi mở tạo ra niềm tin lẫn nhau để hình thành vốn xã hội giúp các hoạt động kinh tế trở nên hiệu quả hơn, vai trò phân phối nguồn lực của Nhà nước hữu hiệu hơn trong một xã hội nhân văn mà

quyền con người, quyền công dân được tôn trọng và bảo vệ.

Trong điều kiện hiện nay, để thực hiện chức năng, vai trò quản lý kinh tế, Nhà nước sử dụng nhiều công cụ quản lý khác nhau, như: chiến lược, kế hoạch, chính sách, pháp luật,... Nhà nước quản lý vĩ mô nền KTTT định hướng xã hội chủ nghĩa (XHCN). Điều này được thể hiện và khẳng định trong Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng, đó là: “chúng ta cần tiếp tục nắm vững và xử lý tốt các mối quan hệ, trong đó có mối quan hệ giữa Nhà nước, thị trường và xã hội; Nhà nước, doanh nghiệp và người dân”¹.

Những năm gần đây, do một số thiếu sót, sai lầm trong công tác quản lý của một số cơ quan chức năng, có những DN khu vực nhà nước tồn tại và làm ăn thua kém so với khu vực tư nhân, dựa vào cơ sở này mà đã tạo cơ hội cho một số người, thế lực phản động, cơ hội chính trị núp bóng danh nghĩa “chuyên gia kinh tế”, “doanh nhân thành đạt”, “đại diện hợp pháp”,... của cộng đồng DN, người dân đã xuyên tạc, công kích Đảng và Nhà nước vi phạm nhân quyền, đặc biệt chúng cho rằng, trong nền KTTT định hướng XHCN ở Việt Nam, Nhà nước không phát huy được vai trò quản lý của mình, không vì lợi ích của Nhân dân, vi phạm dân chủ, nhân quyền hoặc DN là sân sau của các cơ quan trong bộ máy nhà nước, cầu kết giữa DN và các cơ quan trong bộ máy nhà nước hay chủ nghĩa tư bản thân hữu tước đoạt phần lớn nguồn lực của xã hội cho một bộ phận rất nhỏ những người có quyền và có tiền, tạo ra bất công, phân hóa giàu nghèo và khó phát triển; Nhà nước đối xử không công bằng giữa các thành phần kinh tế, coi trọng, ưu ái thành phần kinh tế nhà nước và xem nhẹ các thành phần kinh tế khác...

3. Những nỗ lực không thể phủ nhận về vai trò của Nhà nước trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa

Thực tiễn vai trò của Nhà nước trong phát triển nền KTTT định hướng XHCN ở Việt Nam sau gần 40 năm đổi mới đã chứng

minh những luận điệu sai trái nên trên là không có cơ sở, bởi những lý do sau:

Thứ nhất, trong nền KTTT định hướng XHCN ở Việt Nam hiện nay, vai trò của Nhà nước được thể hiện thông qua vai trò chủ đạo, then chốt, chủ công, nòng cốt của thành phần kinh tế nhà nước và doanh nghiệp nhà nước (DNNN) khẳng định, “Doanh nghiệp nhà nước giữ vị trí then chốt và là một lực lượng vật chất quan trọng của kinh tế nhà nước, góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế và thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội”². Như vậy, kinh tế nhà nước và DNNN đóng vai trò nòng cốt, dẫn dắt trong một số ngành, lĩnh vực then chốt của nền KTTT định hướng XHCN, như: quốc phòng - an ninh, tài chính, ngân hàng, năng lượng, khai khoáng, sân bay, cảng biển, giao thông vận tải, cung ứng xăng dầu, lương thực..., tham gia cung ứng các sản phẩm dịch vụ công ích ở những vùng khó khăn, những lĩnh vực đầu tư có tỷ suất lợi nhuận thấp, qua đó, thu hẹp khoảng cách phát triển giữa các vùng, miền, kiến tạo nền tảng phát triển và vừa bảo đảm nền tảng phục vụ hoạt động sản xuất - kinh doanh của DN và các ngành kinh tế, vừa đáp ứng nhu cầu tiêu dùng của người dân và xuất khẩu. Các lĩnh vực mà DN thuộc các thành phần kinh tế khác không đầu tư được xác định trong Đề án tái cơ cấu lại DNNN theo Quyết định số 360/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ ngày 17/02/2022. Bên cạnh đó, còn khẳng định nội dung không tiếp tục phân bổ vốn đầu tư mới vào các ngành mà khu vực tư nhân có khả năng sẵn sàng đầu tư kinh doanh như dịch vụ thương mại, khách sạn, nhà hàng, kinh doanh bất động sản và một số ngành, lĩnh vực khác.

Thứ hai, khẳng định vai trò của Nhà nước thông qua vai trò chủ đạo của thành phần kinh tế nhà nước, DNNN nhưng không có nghĩa là phân biệt, đối xử hay hạn chế các thành phần kinh tế khác, các loại hình DN khác, mà tất cả các thành phần kinh tế, các

loại hình DN trong nền KTTT định hướng XHCN được tiến hành sản xuất - kinh doanh bình đẳng, cạnh tranh lành mạnh và đặc biệt đều phải tuân thủ các quy luật của KTTT. Các thành phần kinh tế ngoài nhà nước càng phát triển thì đóng góp vào ngân sách nhà nước càng lớn, tức là làm cho bộ phận phi DN của kinh tế nhà nước phát triển. Chủ trương của Đảng là các DNNN phải: “hoạt động theo cơ chế thị trường, quản trị hiện đại theo chuẩn mực quốc tế; lấy hiệu quả sản xuất - kinh doanh làm tiêu chí đánh giá chủ yếu, cạnh tranh bình đẳng với doanh nghiệp thuộc các thành phần kinh tế”³. Điều đó cho thấy, Đảng và Nhà nước không ưu ái thành phần kinh tế nhà nước, DNNN thực hiện nghiêm chủ trương “Xóa bỏ cơ chế can thiệp hành chính trực tiếp, bao cấp dành cho doanh nghiệp nhà nước, đối xử bình đẳng với doanh nghiệp thuộc các thành phần kinh tế khác, nhất là trong tiếp cận các nguồn lực nhà nước, tín dụng, đất đai, tài nguyên, cơ hội đầu tư, kinh doanh, tài chính, thuế,...”⁴, gắn với đẩy mạnh cải cách thủ tục hành chính, hoàn thiện thể chế KTTT để tạo lập môi trường kinh doanh ngày càng bình đẳng hơn.

Việc kinh tế tư nhân tham gia các lĩnh vực nền tảng của nền KTTT định hướng XHCN, như: công nghiệp chế tạo, công nghệ cao, xây dựng đường cao tốc, sân bay, cảng biển, năng lượng tái tạo, truyền tải điện, logistics,... ngày càng khẳng định vai trò là một trong những động lực quan trọng của nền KTTT định hướng XHCN ở Việt Nam. Trong đó, nhiều DN, tập đoàn kinh tế đã khẳng định thương hiệu đối với thị trường trong nước và quốc tế, như: Vingroup, Thế giới di động, Hòa Phát, Vietjet, VPbank, Tập đoàn công nghệ FPT, Tập đoàn Doji là những minh chứng không thể chối cãi về chủ trương kiến tạo, xây dựng môi trường cạnh tranh lành mạnh, bình đẳng giữa các thành phần kinh tế và loại hình DN trong nền KTTT định hướng XHCN của Đảng và Nhà nước.

Thứ ba, vai trò của Nhà nước được thể hiện ở công tác tổ chức, quản lý, điều hành, sắp xếp các loại hình DNNN, đặc biệt là năng lực quản trị DNNN, trong đó quản trị đối với các tổ chức tín dụng là quan trọng. Văn kiện Đại hội XIII của Đảng khẳng định: “Đổi mới và nâng cao hiệu quả doanh nghiệp nhà nước, đẩy nhanh ứng dụng khoa học - công nghệ, đổi mới sáng tạo, quản trị theo chuẩn mực quốc tế; bảo đảm doanh nghiệp nhà nước là một lực lượng vật chất quan trọng của kinh tế nhà nước”⁵, trình độ công nghệ, trình độ quản lý, hiệu quả kinh tế - xã hội và năng lực cạnh tranh của DNNN luôn phải tạo ra bước đột phá để bảo đảm dẫn dắt các loại hình DN hay các thành phần kinh tế khác phát triển.

Thứ tư, vai trò của Nhà nước trong việc ổn định kinh tế vĩ mô, định hướng, điều tiết, dẫn dắt, thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội, khắc phục các khuyết tật của KTTT.

Nhà nước đẩy mạnh quá trình tái cấu trúc DNNN, mà trọng tâm là các tập đoàn, tổng công ty nhà nước. Phân định rõ vai trò kinh tế của Nhà nước với vai trò của DNNN để không đồng nhất độc quyền của kinh tế nhà nước với độc quyền của DNNN. Trong nền KTTT theo định hướng XHCN ở Việt Nam, kinh tế nhà nước độc quyền là để có điều kiện định hướng nền kinh tế theo mục tiêu nhất định. Do vậy, nếu một DNNN nào đó được độc quyền thì hoạt động của nó phải hướng tới tính chất là công cụ điều tiết kinh tế vĩ mô vì mục tiêu chung.

Nhà nước bảo đảm cân đối vĩ mô, tạo điều kiện ổn định kinh tế - xã hội trong quá trình đổi mới thông qua việc Nhà nước nhận thức rõ vai trò của mình và tránh hai khuynh hướng sai lầm hoặc coi nhẹ DNNN, muốn tư nhân hóa tràn lan; hoặc bảo thủ, muốn duy trì toàn bộ DNNN, không muốn tổ chức sắp xếp lại cho phù hợp với điều kiện, hoàn cảnh mới. Việc giảm bớt số lượng DNNN không có nghĩa là giảm sức mạnh của khu vực kinh tế

nhà nước mà là để tập trung nguồn lực cho những DN thực sự cần thiết cho quốc kế dân sinh, điều đó nhất định sẽ giúp nâng cao vai trò của Nhà nước trên nhiều mặt của đời sống kinh tế - xã hội.

Vai trò của Nhà nước còn được thể hiện thông qua việc kiểm soát sự lạm dụng quyền lực của bộ phận không nhỏ cán bộ, công chức, viên chức trong bộ máy nhà nước, trong các DNNN để ngăn chặn sự suy đồi đạo đức, cũng như sự cấu kết của các đối tượng để tham nhũng và lũng đoạn trong nền KTTT định hướng XHCN. Đặc biệt, trong những tình huống cấp bách, Nhà nước thể hiện vai trò, sứ mệnh của mình, Nhà nước ban hành chính sách, pháp luật, tạo cơ sở nền tảng vững chắc, tạo lập môi trường để các thành phần kinh tế hoạt động cạnh tranh bình đẳng.

4. Giải pháp phát huy vai trò của Nhà nước trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam

Một là, Nhà nước giữ vững định hướng XHCN trong thực hiện chức năng quản lý nền KTTT.

Đây là một vấn đề có tính nguyên tắc của quản lý nhà nước trong nền KTTT. Trong xác định mục tiêu, yêu cầu, thiết lập hệ thống tổ chức, chuẩn bị các điều kiện, nguồn lực, lựa chọn các phương thức, công cụ, Nhà nước phải quán triệt, vận dụng, phát triển trên nền tảng quan điểm chỉ đạo của Đảng về xã hội XHCN, đó là: “(1) Một xã hội mà trong đó sự phát triển là thực sự vì con người; (2) Sự phát triển về kinh tế đi đôi với tiến bộ và công bằng xã hội; (3) Một xã hội nhân ái, đoàn kết, tương trợ lẫn nhau, hướng tới các giá trị tiến bộ, nhân văn; (4) Sự phát triển bền vững, hài hòa với thiên nhiên để bảo đảm môi trường sống trong lành cho các thế hệ hiện tại và tương lai; (5) Một hệ thống chính trị mà quyền lực thực sự thuộc về nhân dân, do nhân dân và phục vụ lợi ích của nhân dân...”⁶.

Hai là, Nhà nước đẩy mạnh chức năng xã hội, thể hiện bản chất và uy tín, Nhà nước thực hiện theo hướng công bằng và tiến bộ, tạo cơ sở cho ổn định xã hội và phát triển bền vững. Nhà nước thực hiện chức năng xã hội thông qua các chính sách xã hội để hạn chế những mặt tiêu cực, đồng thời phát huy những mặt tích cực của KTTT định hướng XHCN. Nhà nước tạo điều kiện khuyến khích mọi người làm giàu theo pháp luật, thực hiện xóa đói, giảm nghèo, ưu đãi đối với người có công, nhóm người yếu thế trong xã hội, phân phối thu nhập xã hội công bằng, hợp lý, tạo động lực phát triển mạnh, góp phần phòng, chống tham nhũng, tiêu cực, lãng phí, tệ nạn xã hội.

Ba là, Nhà nước chuyển dịch từ mô hình quản lý sang quản trị nên KTTT định hướng XHCN, nhiệm vụ của Nhà nước là tìm ra điểm cân bằng giữa một bên là tận dụng lợi thế của toàn cầu hóa với một bên phải bảo đảm môi trường kinh tế và xã hội trong nước an toàn và ổn định, đặc biệt cho những đối tượng khó khăn. Toàn cầu hóa cũng đang đặt các chính phủ dưới sự giám sát chặt chẽ hơn, dẫn đến, cải thiện hành vi của Nhà nước và các chính sách kinh tế theo hướng có trách nhiệm hơn. Nhà nước và các chủ thể khác tham gia vào nền KTTT định hướng XHCN cùng là đối tác của nhau.

Nhà nước là “bà đỡ”, chủ thể chính xây dựng và duy trì “luật chơi”, kiểm tra, giám sát và trọng tài khi xảy ra các xung đột về lợi ích. Còn DN là chủ thể chính tạo ra của cải vật chất cho xã hội, thực hiện sản xuất - kinh doanh trên cơ sở thị trường và chính sách, pháp luật của Nhà nước. Người dân là lực lượng lao động trực tiếp tại các DN, là chủ thể sáng tạo, là lực lượng tiêu dùng chủ yếu của xã hội. Nhà nước rút lui dần khỏi hoạt động kinh doanh thương mại, Nhà nước bảo vệ và thúc đẩy tinh thần khởi nghiệp, sáng tạo của người dân và DN, đặc biệt xây dựng cơ chế, chính sách tiền tệ, thuế phù hợp để

khuyến khích người dân, DN đầu tư vào những lĩnh vực công nghệ thông tin hoặc lĩnh vực then chốt mà hầu hết DN, tập đoàn kinh tế tư nhân “ngại” không muốn làm hoặc không có nguồn lực để làm vì cần có vốn đầu tư lớn, triển khai ở địa bàn khó khăn, nhiều rủi ro, khó thu được lợi nhuận cao.

5. Kết luận

Như vậy, vai trò của Nhà nước trong nền KTTT định hướng XHCN ở Việt Nam thời gian qua có những hạn chế, yếu kém. Nhưng đó là những yếu kém trong khâu tổ chức, quản lý sản xuất - kinh doanh, là sai lầm và yếu kém của một số cá nhân lãnh đạo và nhà quản trị DN trong khâu tổ chức, quản lý sản xuất - kinh doanh chứ không phải là sai lầm về quan điểm, chủ trương, đường lối của Đảng, vai trò của Nhà nước pháp quyền XHCN Việt Nam trong phát triển nền KTTT định hướng XHCN, trong đó lấy kinh tế nhà nước, DNNN giữ vai trò chủ đạo.

Vai trò của Nhà nước thông qua kinh tế nhà nước, DNNN góp phần quan trọng thúc đẩy nền KTTT định hướng XHCN ở Việt Nam tiếp tục phát triển; kinh tế vĩ mô ổn định, vững chắc hơn, các cân đối lớn của nền kinh tế được bảo đảm, tốc độ tăng trưởng duy trì ở mức khá cao; quy mô và tiềm lực nền kinh tế tăng lên, chất lượng tăng trưởng được cải thiện. Đây là điều không thể xuyên tạc, phủ nhận. □

Chú thích:

1, 3, 5. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập I*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 39 - 45, 59, 239.

2, 4. *Nghị quyết số 12-NQ/TW ngày 03/6/2017 của Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XII) về tiếp tục đổi mới, cơ cấu lại và nâng cao hiệu quả doanh nghiệp nhà nước.*

6. Nguyễn Phú Trọng. *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2022, tr. 21.